



**Олена ВАРЕЦЬКА,**  
кандидат педагогічних наук, доцент  
КЗ "Запорізький обласний інститут  
післядипломної педагогічної освіти" ЗОР,  
докторант ІВО НАПН України

**Програма курсу на вибір "Початки економіки"  
для початкової школи загальноосвітніх навчальних закладів\***  
(Схвалено Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України)

3 клас (31,55)

Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	2
<b>Повторення (15 год)</b>	
У змісті навчального матеріалу для повторення курсивом виділені нові теми, які доцільно вводити на ґрунті відомого	
<b>Тема № 1. Ринок. Ринкова економіка. Елементи ринку (1/1 год).</b>	<b>Учень/учениця:</b> <i>розуміє і пояснює</i> значення понять "задоволені потреби", "незадоволені потреби", "насичені потреби", "ненасичені потреби"; "обіг грошей", "інфляція", "споживання"; "споживчий кошук";
Ринок. Ринкова економіка. Елементи ринку. Учасники ринку.	<i>має уявлення</i> про:
<b>Тема № 2. Потреби та можливості. Блага. Ресурси. Вибір (5/3 год).</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• піраміду потреб А.Маслоу;</li> <li>• виробничий процес;</li> <li>• спеціалізацію, кооперацію, поділ праці як способів організації виробничого процесу;</li> <li>• різновиди грошей;</li> <li>• обіг грошей;</li> <li>• причини, що призводять до інфляції;</li> <li>• прожитковий мінімум, споживчий кошук, мінімальну зарплату;</li> <li>• відповідність кількості покупців наявності товарів на ринку;</li> </ul>
Потреби та їх найпростіша класифікація. <i>Піраміда потреб А.Маслоу. Потреби задоволені та незадоволені, насичені та ненасичені.</i>	<i>вживає</i> в мовленні та життєвих ситуаціях поняття, що виділені у змісті матеріалу для повторення;
Необхідність вибору в житті будь-якої людини.	<i>розрізняє</i> задоволені та незадоволені, насичені та ненасичені потреби, <i>наводить приклади</i> потреб, називає власні потреби;
Блага. Дарові (безкоштовні) та економічні блага. Товари та послуги. Потреби в товарах та послугах.	<i>уміє:</i>
Ресурси, їх види. <i>Групи природних ресурсів: рослини, тварини, мінеральні, паливні (енергетичні) інші.</i>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• скласти піраміду продуктів для сніданку;</li> <li>• підрахувати ціну споживчого кошика;</li> <li>• підрахувати продуктивність праці;</li> </ul>
Обмеженість ресурсів для будь-якої країни. Вибір.	<i>розв'язує та аналізує</i> задачі, ситуації економічного та морально-економічного змісту;
<b>Тема № 3. Обмін. Спеціалізація. Поділ праці. Продуктивність праці (4/2 год).</b>	<i>класифікує</i> потреби за різними критеріями;
Обмін (бартер), його недоліки.	<i>розрізняє</i> види споживання;
Спеціалізація, кооперація, поділ праці як складові процесу виробництва товарів та надання послуг. <i>Продуктивність праці як результат праці робітника за певний період часу.</i>	<i>наводить приклади</i> застосування спеціалізації, кооперації, поділу праці; видів споживання
<b>Тема № 4. Гроші, їх властивості, функції, види (5/2 год).</b>	
Гроші. Різновиди грошей. Властивості грошей. Валюта.	
Курс валюти.	
Функції грошей. <i>Обіг грошей. Інфляція.</i>	
<i>Споживач. Споживання. Споживчий кошук</i>	
<b>Тема № 5. Товар та товарно-грошові відносини (13/6 год)</b>	
Товар, ціна. Корисність.	<b>Учень/учениця:</b>
Собівартість. Чому ростуть ціни?	<i>розуміє і пояснює</i> значення понять "корисність", "собівартість", "торгівля", "біржа"; "затоварювання", "дефіцит", "ярмарок", "розпродаж", "аукціон";
Раціональна покупка.	<i>має уявлення</i> про:
Торгівля. Оптова та роздрібна торгівля.	<ul style="list-style-type: none"> <li>• залежність ціни від попиту та пропозиції на ринку;</li> <li>• корисність, цінність товарів та послуг;</li> <li>• те, що в кожний товар чи послугу вкладено людську працю, яку треба поважати;</li> <li>• загальні правила ведення сімейного господарства, надання переваги родинним потребам перед особистими;</li> <li>• раціональну покупку;</li> <li>• можливості економії в сімейному господарстві;</li> <li>• мету організації ярмарку, розпродажу, аукціону;</li> <li>• відмінності між оптовою та роздрібною торгівлею;</li> <li>• види бірж, асортимент;</li> </ul>
Товарна біржа, асортимент, підприємницька ідея.	
Форми торгівлі. Ярмарок, розпродаж, аукціон.	
Дефіцит, затоварювання як результат господарської діяльності	

\* Закінчення. Початок див.: Початкова школа № 1, 2015 р.

1	2
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• причини, що призводять до заготоварювання, дефіциту;</li> <li><i>розв'язує та аналізує</i> задачі, ситуації економічного та морально-економічного змісту;</li> <li><i>наводить приклади</i> товарів різного асортименту;</li> <li><i>пояснює та аналізує</i> причини заготоварювання, дефіциту;</li> <li><i>розрізняє:</i> <ul style="list-style-type: none"> <li>• оптову та роздрібну торгівлю;</li> <li>• корисність, собівартість, ціну;</li> <li>• види бірж;</li> <li>• ярмарки, розпродажі, аукціони;</li> <li>• дефіцит та заготоварювання;</li> <li>• попит та пропозицію;</li> </ul> </li> <li><i>розуміє</i> структуру ціни; вплив кожної складової на розмір роздрібною ціни</li> </ul>
<b>Тема № 6. Труд та заробітна плата (7/3,5)</b>	
<p>Труд та заробітна плата. Поділ праці – спосіб організації праці. Продуктивність праці. Необхідність та економічна доцільність участі всіх членів родини у виконанні домашньої роботи . Взаємозалежність та кооперація праці в родині. Праця – перша потреба. Заробітна плата – основне джерело доходів родини. Різний розмір заробітної плати залежно від виду праці, фаху, освіти, здібностей робітника, продуктивності праці та умов роботи. Погодинна та відрядна заробітна плата. Причини існування різних форм заробітної плати. Безробіття</p>	<p><b>Учень/ учениця:</b> <i>розуміє і пояснює</i> значення понять "праця", "заробітна плата", "погодинна заробітна плата", "відрядна заробітна плата"; "безробіття"; <i>має уявлення</i> про:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• працю як першу необхідність, як духовну потребу;</li> <li>• види праці (фізичної та розумової);</li> <li>• причини існування різних форм заробітної плати;</li> <li>• залежність розміру заробітної плати від фаху, умов роботи, освіти, здібностей робітника, продуктивності його праці та умов роботи;</li> <li>• причини, що призводять до безробіття;</li> <li>• поділ праці, кооперацію, спеціалізацію як спосіб організації праці;</li> <li>• продуктивність праці як результат праці;</li> <li>• необхідність та економічну доцільність участі всіх членів родини у виконанні домашньої роботи;</li> <li>• взаємозалежність та кооперацію, поділ праці в родині;</li> <li>• повагу до будь-якої праці;</li> </ul> <p><i>пояснює</i> причини існування різних форм заробітної плати; <i>обгрунтовує</i> економічну доцільність та духовний аспект кооперації праці в сім'ї; <i>розв'язує та аналізує</i> задачі, ситуації економічного та морально-економічного змісту; <i>обчислює</i> продуктивність праці;</p> <p><i>розрізняє:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• фізичну та розумову працю;</li> <li>• погодинну та відрядну заробітну плату;</li> </ul> <p>аналізує сімейні економічні ситуації та проблеми; фактори, що вплинули на розмір заробітної плати; співвідносить свої потреби з можливостями їх задоволення; <i>намагається</i> свідомо робити свій вибір</p>
<b>4 клас (36, 4,5)</b>	
Зміст навчального матеріалу	Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів
1	2
<b>Повторення (5 год)</b>	
<p><b>Тема № 5. Товар та товарно-грошові відносини (3 год)</b> Товар. Собівартість. Вартість. Ціна. Корисність товарів. Оптова та роздрібна торгівля. Біржа, асортимент. Ярмарок, розпродаж. Дефіцит, заготоварювання. <b>Тема № 6. Труд та заробітна плата (2 год)</b> Заробітна плата, різний розмір заробітної плати</p>	<p><b>Учень/ учениця:</b> <i>розуміє і пояснює</i> значення понять "асортимент", "праця", "заробітна плата", "погодинна заробітна плата", "відрядна заробітна плата"; "безробіття", "ціна"; <i>має уявлення</i> про складові роздрібною ціни; <i>розв'язує та аналізує</i> задачі, ситуації економічного та морально-економічного змісту; <i>вживає</i> в мовленні та життєвих ситуаціях поняття, що виділені у змісті матеріалу для повторення; <i>аналізує</i> ситуацію щодо визначення причин дефіциту, заготоварювання</p>
<b>Тема № 1. Ринкова економіка. Ринок. Елементи ринку (11/5,5)</b>	
<p>Ринок та його елементи. Ринок. Ринкова економіка. Біржа як інститут ринку. Види ринків. Реклама та дизайн. Види, мета, місце розміщення реклами. Правила реклами. Попит та пропозиція на ринку. Конкуренція, види конкуренції</p>	<p><b>Учень/ учениця:</b> <i>розуміє і пояснює</i> значення понять "ринок як місце купівлі та продажу", "асортимент", "ринок як взаємовідносини між покупцем та продавцем", "ринок як система господарювання", "реклама", "дизайн"; "конкуренція"; <i>має уявлення</i> про:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• залежність ціни від попиту та пропозиції на ринку;</li> <li>• види ринків, бірж;</li> <li>• види реклами, вимоги до реклами;</li> <li>• взаємодію попиту та пропозиції на ринку;</li> <li>• види конкуренції;</li> </ul>

1	2
	<p><i>розв'язує та аналізує</i> задачі, ситуації економічного та морально-економічного змісту;  <i>визначає</i> вид ринків, бірж;  <i>визначає</i> вид конкуренції;  <i>складає</i> невеличку рекламу товару або послуги;  <i>аналізує</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• рекламу товару або послуги;</li> <li>• ситуацію попиту і пропозиції, причину зростання ціни;</li> <li>• запропоновану ситуацію щодо видів конкуренції, складає за аналогією ситуацію щодо видів конкуренції; наводить приклади товарів різного асортименту; вид ринків, бірж; розрізняє види ринків; види конкуренції</li> </ul>
<p><b>Тема № 7. Фінансові показники діяльності підприємства. Бюджет родини (12/5год)</b></p>	
<p>Фінансові показники діяльності підприємства та бюджет родини.          Доходи та витрати. Прибутки та збитки.          Сімейні витрати та доходи. Бюджет.          Бюджет – це план, де враховуються доходи та плануються витрати родини.          Шкільні витрати – частина витрат сімейного бюджету.          Багатство. Доходи родини. Власність, як джерело багатства.          Багатство, як сума цінності майна, що має споживну вартість.          Рухоме та нерухоме майно.          Дохід сім'ї як джерело збільшення її багатства.          Види доходів родини – пенсії, стипендії, грошові допомоги.          Необхідність допомоги тим, хто не працює.          Витрати. Податки та обов'язкові платежі. Бюджет родини.          Що впливає на розмір прибутку.          Проблеми, які стоять перед родиною внаслідок вибору між бажаним та можливим.          Збереження – як спосіб накопичити необхідну суму.          Страхування, як засіб захисту майна та здоров'я членів сім'ї.          Спонсорство, благодійництво, меценатство</p>	<p><b>Учень/ учениця:</b>  <i>розуміє і пояснює</i> значення понять "витрати", "доходи", "прибуток", "збиток", "бюджет"; "багатство", "майно", "шкільні витрати";  <i>усвідомлює</i>, що прибуток для підприємця це дуже важливо, але честь має бути понад усе;  <i>має уявлення</i> про:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• фактори, що впливають на розмір прибутку;</li> <li>• складові сімейного бюджету: доходи (пенсії, стипендії, грошові допомоги тощо), витрати (на товари та послуги, податки, обов'язкові платежі тощо), баланс бюджету;</li> <li>• джерела сімейного бюджету, види допомоги;</li> <li>• складові багатства родини (рухоме та нерухоме майно, духовне багатство, відмінність між рухомим та нерухомим майном), власність,</li> <li>• збереження як спосіб накопичити необхідну суму;</li> <li>• проблеми, які стоять перед родиною внаслідок вибору між бажаним та можливим, надання переваги родинним потребам;</li> <li>• страхування, його призначення;</li> <li>• види страхування;</li> <li>• спонсорство, благодійництво, меценатство, їх необхідність;</li> <li>• необхідність допомоги тим, хто не працює;</li> </ul> <p><i>розв'язує та аналізує</i> задачі, ситуації економічного та морально-економічного змісту;  <i>складає та аналізує</i> бюджет-план сім'ї, вносить пропозиції щодо його покращення;  <i>обчислює</i> прибутки (заощадження) збитки (дефіцит) підприємця, страхової компанії (сім'ї);  <i>обчислює та аналізує</i> шкільні витрати;  <i>аналізує</i> причини збитків та прибутків, надає пропозиції;  <i>зіставляє</i> свої потреби із родинними можливостями їх задоволення;  <i>намагається</i> поступитися власними потребами заради родинних;  <i>аналізує</i> приклади з літератури, телебачення, радіо щодо спонсорства, благодійництва, меценатства;  <i>розрізняє</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• майно рухоме та нерухоме;</li> <li>• доходи та витрати;</li> <li>• прибутки та збитки;</li> <li>• спонсорство, благодійництво, меценатство;</li> <li>• види страхування;</li> </ul> <p><i>усвідомлює</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• необхідність допомоги тим, хто не працює;</li> <li>• що перед родиною стоять проблеми внаслідок вибору між бажаним та можливим;</li> <li>• що можна зменшити суму шкільних витрат, якщо до планування ставитися раціонально, враховувати сімейні потреби</li> </ul>
<p><b>Тема № 8. Банк. Грошова система (7/4 год)</b></p>	
<p>Банк. Грошова система.          Капітал. Процент.          Вкладник. Користь від вкладу. Позичальник.          Користь позики для позичальника. Сплата позики.          Банківські готівки та безготівкові розрахунки.          Поточний рахунок. Депозит.          Грошова система. Види сучасних грошей</p>	<p><b>Учень/ учениця:</b>  <i>розуміє і пояснює</i> значення понять "банк", "вкладник", "позичальник", "боржник", "процент"; "капітал";  <i>має уявлення</i> про:</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>• функції банку;</li> <li>• види банківських розрахунків;</li> <li>• користь від вкладу для вкладника;</li> <li>• користь позики для позичальника;</li> <li>• банківський рахунок, тимчасово вільні гроші;</li> <li>• види сучасних грошей;</li> </ul> <p><i>розрізняє</i> види сучасних грошей; вкладника та позичальника;  <i>обчислює</i> доходи та витрати банку, вміє визначити баланс; суму процентів, яку отримує вкладник або сплатить позичальник;  <i>застосовує</i> набрані знання на практиці у повсякденному житті;  <i>передбачає</i> наслідки діяльності людини</p>

## Література

1. *Варецька О. В.* Початки економіки. 3 клас : навч.-метод. посіб. для вчителя : схвалено, лист Міністерства освіти і науки України від 11.08.2006 р. № 1/11-4961 / О.В. Варецька. – Запоріжжя : Просвіта, 2008. – 124 с.
2. *Варецька О. В.* Початки економіки. 4 клас : навч.-метод. посіб. для вчителя : схвалено, лист Міністерства освіти і науки України від 11.08.2006 р. № 1/11-4961 / О. В. Варецька. – Запоріжжя : Просвіта, 2009. – 136 с.
3. *Варецька О. В.* Книга для читання з економіки для учнів 1 класу до курсу "Початки економіки": схвалено, лист Міністерства освіти і науки України від 11.08.2006 р. № 1/11-4960 / О. В. Варецька, Г. І. Григоренко, Р. П. Жадан. – Запоріжжя : Просвіта, 2011. – 84 с.
4. *Варецька О. В.* Початки економіки. 2–4 клас: робочий зошит з економіки для учнів 2 класу загальноосвітніх навчальних закладів курсу на вибір : навч. посіб. : схвалено, лист Міністерства освіти і науки України від 11.08.2006 р. № 1/11-4962 / О. В. Варецька. – Запоріжжя : Просвіта, 2011. – 96 с.
5. *Варецька О. В.* Початки економіки. 2–4 клас: робочий зошит з економіки для учнів 3 класу загальноосвітніх навчальних закладів курсу на вибір : навч. посіб. : схвалено, лист Міністерства освіти і науки України від 11.08.2006 р. № 1/11-4962 / О. В. Варецька. – Запоріжжя : Просвіта, 2011. – 104 с.
6. *Варецька О. В.* Початки економіки. 2–4 клас: робочий зошит з економіки для учнів 4 класу загальноосвітніх навчальних закладів курсу на вибір : навч. посіб. : схвалено, лист Міністерства освіти і науки України від 11.08.2006 р. № 1/11-4962 / О. В. Варецька. – Запоріжжя : Просвіта, 2011. – 120 с.
7. *Варецька О. В.* Природна рівновага та її порушення // Екологія рідного краю: Програма з курсу. 1–11 класи загальноосвітніх навчальних закладів.: рекомендовано, протокол № 7 від 26.10.2010 / О. В. Варецька, В. В. Левашова, О. В. Нікулочкіна та ін. – Запоріжжя: Прем'єр, 2011. – С. 24–26.
8. *Варецька О. В.* Природна рівновага та її порушення // Екологія рідного краю: Підручник для 4 кл. загальноосвітніх навчальних закладів. / О. В. Варецька, В. В. Левашова, О. В. Нікулочкіна. – Запоріжжя : Прем'єр, 2009. – С. 48–88.
9. *Варецька О. В.* Природна рівновага та її порушення // Екологія рідного краю: Робочий зошит для 4 кл. загальноосвітніх навчальних закладів. / О. В. Варецька, В. В. Левашова, О. В. Нікулочкіна. – Запоріжжя: Прем'єр, 2009. – С. 18–34.
10. *Ермакова И. В., Протасевич Т. А.* Начала экономики. Первый год обучения: Учебно-методическое пособие. – Новосибирск: Из-во Новосиб. ун-та, 1997. – 90 с.
11. *Кириленко В.* Теорія ціни та сучасне ціноутворення в Україні // В. Кириленко, Л. Кириленко / Економіка України, 2002. – № 8, серпень. – С. 56–62.
12. *Кнышова Л. В.* Экономика для малышей или как Миша стал бизнесменом / Л. В. Кнышова, О. И. Меньшикова, Т. Л. Попова. – М. : Педагогика – Пресс, 1996. – 128 с.
13. *Моя економіка: Підруч. для уч. 8–9 кл. загальноосвіт. навч. заклад. з поглибл. вивч. економіки та для уч. 10-х кл. загальноосвіт. і гуманіст. профілів. / Л. М. Кириленко, Л. П. Крупська, І. М. Пархоменко, І. Є. Тимченко. – К. : А.П.Н., 2011. – 320 с.*
14. *Основные экономические понятия: Структура преподавания: Учеб. пособ. / Ф.Сандерс, Г. Л. Бах, Дж. Д. Калдервуд, У.Ли. Хансен, Г.Стейн / Пер. с англ. – М. : Аспект Пресс, 1995. – 119 с.*
15. *Побірченко Н. А.* Економічна психологія в початковій освіті школярів / Н. А. Побірченко // Початкова школа, 1999. – № 4, 5, 6, 7,
16. *Райзберг Б. А.* Экономика для детей: Учебное пособие в играх, задачах и примерах / Б. А. Райзберг. – М. : Из-во "Ось – 89", 1999. – 96 с.
17. *Радіонова І. Ф.* Економіка (рівень стандарту, академічний рівень). 11 клас / І. Ф. Радіонова. Кам'янець-Подільський: Аксиома, 2011. –176 с.

### Календарне планування курсу "Початки економіки"

#### 3 клас

№ п.п.	Тема уроку	Термін
1	2	3
<b>Повторення вивченого у 2-му класі (уроки № 1–15) (15 годин)</b>		
<b>Тема № 1. Ринок. Ринкова економіка. Елементи ринку (1 год)</b>		
1	Економіка. Ринок. Учасники ринку	
<b>Тема № 2. Потреби та можливості. Блага. Ресурси. Вибір (5 годин)</b>		
2, 3.	Потреби та їх найпростіша класифікація, необхідність вибору в житті будь-якої людини.	
4.	Блага. Дарові (безкоштовні) та економічні блага. Товари та послуги. Потреби в товарах та послугах.	
5, 6.	Ресурси, їх види. Групи природних ресурсів. Обмеженість ресурсів. Вибір	
<b>Тема № 3. Обмін. Спеціалізація. Продуктивність праці (4 години)</b>		
7, 8.	Обмін (бартер), його недоліки.	
9.	Спеціалізація, кооперація, поділ праці.	
10.	Продуктивність праці.	
10.	Перевірний. Залік № 1	
<b>Тема № 4. Гроші, їх властивості, функції та види (5 годин)</b>		
11.	Гроші. Різновиди грошей. Властивості грошей.	
12, 13.	Гроші. Різновиди грошей. Валюта. Курс валюти.	
14.	Функції грошей. Обіг грошей.	
15.	Обіг грошей. Інфляція	

1	2	3
<b>Тема № 5. Товар та товарно-грошові відносини (13 годин)</b>		
16.	Споживач. Споживання. Споживчий кошук.	
17.	Товар. Вартість. Ціна.	
18,19.	Корисність товарів.	
20.	Товар. Ціна. Собівартість.	
21.	Товар. Ціна. Собівартість. Чому ростуть ціни. Рациональна покупка.	
22.	Перевірний урок (15–21). Залік № 2.	
23.	Торгівля. Оптова та роздрібна торгівля.	
24.	Ціна. Практичне заняття.	
25.	Товарна біржа, асортимент, підприємницька ідея.	
26.	Форми торгівлі. Ярмарок, розпродаж, аукціон.	
27.	Затоварювання, дефіцит.	
28.	Перевірний. (23–27). Залік № 3	
<b>Тема № 6. Труд і заробітна плата (7 годин)</b>		
29.	Поділ праці – спосіб організації праці. Продуктивність праці. (Практичне заняття).	
30.	Необхідність та економічна доцільність участі усіх членів сім'ї у виконанні домашньої роботи. Взаємозалежність та кооперація праці у родині.	
31.	Перевірний урок (29–30). Залік № 4.	
32, 33.	Праця – перша потреба. Заробітна плата – основне джерело доходів родини. Різний розмір заробітної плати.	
34.	Погодинна та відрядна заробітна плата. Причини існування різних форм заробітної плати. Безробіття.	
35.	Перевірний. (32–34). Залік № 5. Підсумковий урок за рік	

# АВТОРСЬКА ПРОГРАМА

## 4 клас

№ п.п.	Тема уроку	Термін
1	2	3
<b>Повторення вивченого у 3-му класі (уроки № 1–5) (5 годин)</b>		
<b>Тема № 5. Товар та товарно-грошові відносини (3 години)</b>		
1.	Товар. Собівартість. Корисність. Ціна.	
2.	Товар. Собівартість. Ціна. Оптова та роздрібна торгівля. Біржа, асортимент.	
3.	Ярмарок, розпродаж. Дефіцит, затоварювання	
<b>Тема № 6. Труд і заробітна плата (2 години)</b>		
4.	Заробітна плата. Різний розмір заробітної плати	
5.	Перевірний (1–4). Залік № 1	
<b>Тема № 1. Ринок та його елементи (11 годин)</b>		
6, 7.	Ринок. Ринкова економіка. Види ринків. Біржа як інститут ринку. Конкуренція.	
8.	Ринок. Види ринків.	
9.	Перевірний. (6–8). Залік № 2.	
10.	Реклама та дизайн.	
11.	Реклама та дизайн (практичне заняття).	
12, 13.	Реклама, її види, мета, місце розміщення. Правила реклами. Попит та пропозиція на ринку.	
14, 15.	Конкуренція. Види конкуренції.	
16.	Перевірний. (10–15). Залік № 3	
<b>Тема № 7. Фінансові показники діяльності підприємства. Бюджет родини (12 годин)</b>		
17.	Доходи та витрати. Прибутки та збитки.	

1	2	3
18, 19.	Сімейні витрати та доходи. Бюджет – план, де враховуються доходи та плануються витрати родини.	
20.	Шкільні витрати – частина витрат сімейного бюджету.	
21.	Багатство. Доходи родини. Власність як джерело багатства. Багатство як сума цінності майна. Рухоме та нерухоме майно.	
22.	Практичне заняття.	
23.	Перевірний. (17–22). Залік № 4.	
24, 25.	Дохід сім'ї як джерело збільшення її багатства. Види доходів. Витрати, податки та обов'язкові платежі. Бюджет родини.	
26.	Страховання як засіб захисту майна та здоров'я членів сім'ї.	
27.	Страховання. Спонсорство, благодійництво. Меценатство.	
28.	Перевірний. (24–27). Залік № 5	
<b>Тема № 8. Банк. Грошова система (7 годин)</b>		
29.	Капітал.	
30.	Банк. Процент.	
31.	Банк. Банкрутство.	
32.	Вкладник. Користь від вкладу. Позичальник, користь позики. Сплата позики.	
33, 34.	Банківські готівкові та безготівкові розрахунки. Грошова система. Види сучасних грошей.	
35.	Перевірний. (29–34). Підсумковий урок за рік. Залік № 6	